

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

نقد آراء مستشرقان درباره وحی قرآنی (با تأکید بر دیدگاه‌های تئودور نولدکه)

محمد باقر ریاحی مهر

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالتذگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعه المصطفی علیه السلام العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

پیش‌گفتار

وحی همان «پیام الهی به پیامبران جهت هدایت مردم» پایه و قوام شرایع الهی و ارزنده‌ترین گوهر آسمانی بر دامن زمینیان است و با سرشت و سرنوشت آدمی پیوندی ناگسستنی دارد. در سده‌های اخیر با گسترش موج اسلام‌پژوهی در غرب، فرضیه اقتباس برخی از محتویات قرآن از متون دینی و ادبی گذشته نیز یکی از زمینه‌های فعالیت خاورشناسان قرار گرفت. تبیین این مسئله، لازم و ضروری است تا حقانیت دین اسلام و وحی قرآنی و برتری آن بر تمام ادیان الهی اثبات شود. رساله پیش‌رو با بهره‌جستن از شیوه توصیفی و تحلیلی و با رویکرد انتقادی همراه با گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات سامان یافته و به مهم‌ترین ادعاهای خاورشناسان به‌ویژه تئودورنولدکه^۱ (۱۹۳۰ - ۱۸۳۶م) در مورد وام‌گیری قرآن از ادیان و فرهنگ‌های گذشته همچون یهودیت، مسیحیت، صابئان، حنفاء، مجوس و فرهنگ جاهلی و ... به بررسی و نقد ادله خاورشناسان پرداخته است. مهم‌ترین مبانی وحی‌پژوهی مستشرقان عبارتند از: معرفت‌شناختی، انسان‌شناختی، وجود‌شناختی، عقل‌گرایی، تجربه‌گرایی و ... و نیز

1. Theodor Noldeke.

مهم ترین روش های وحی پژوهی مستشرقان عبارتند از: روش نقد تاریخی که در حوزه نقد عهدینی رشد کرده و گستره وسیعی از نقدها مانند نقد متنی، نقد شکلی، نقد زبان شناختی، نقد ادبی و ... می باشد. به نظر نگارنده مبانی و روش های وحی پژوهی مستشرقان با اندیشه دینی اسلامی در تضاد می باشد که هر یک از این اصول، با اشکالات جدی مواجه است.

یافته های پژوهش نشان می دهد که محققان غربی و خاورشناسان با تمسک به این اصول و با توجه به مشابهت های موجود در قرآن و منابع قبل از خود مانند تورات و انجیل، فرضیه های موجود را درباره مصادر قرآن مطرح کرده اند که هیچ کدام مورد قبول مسلمانان نیست، ادعاهای آنها حتی بر پایه مبانی خودشان نیز دچار مشکلات روش شناختی است.

واژگان کلیدی: تاریخ القرآن تئودور نولدکه، نقد آرای مستشرقان، وحی قرآنی، مصادر وحی قرآنی، مبانی وحی پژوهی مستشرقان، روش های وحی پژوهی مستشرقان، شبهات خاورشناسان.

فهرست

مقدمه	۱۵
سامان‌دهی پژوهش	۲۱
اهمیت و ابعاد مسئله	۲۱
سابقه پژوهش	۲۴
۱. پژوهش‌های خاص	۲۴
۲. پژوهش‌های عام	۲۹
پرسش اصلی	۳۶
پرسش‌های فرعی	۳۶
فرضیه‌های پژوهش	۳۶
اهداف پژوهش	۳۷
نظریه پردازی یا نوآوری تحقیق	۳۸
قلمرو پژوهش	۳۸
روش‌شناسی پژوهش	۳۸
ساماندهی پژوهش	۳۹
امتیازات پژوهش	۳۹

- فصل اول: مفاهیم و کلیات پژوهش _____ ۴۳
- نوشتار یکم: مفاهیم _____ ۴۳
۱. مفهوم شناسی استشراق _____ ۴۳
- الف) معنای لغوی _____ ۴۳
- ب) معنای اصطلاحی _____ ۴۴
۲. منشأ پیدایش استشراق _____ ۴۶
۳. مفهوم شناسی وحی _____ ۴۸
- الف) وحی در لغت _____ ۴۸
- ب) وحی در اصطلاح _____ ۵۱
- نوشتار دوم: کلیات پژوهش _____ ۵۵
۱. معرفت شناسی وحی _____ ۵۵
۲. پیشینه بحث معرفت شناسی وحی _____ ۵۸
۳. معرفت شناسی وحی در حوزه عرفان _____ ۶۱
۴. نتیجه گیری از این بحث _____ ۶۶
۵. کاربردهای مختلف وحی در قرآن _____ ۶۸
- الف) وحی رسالی _____ ۶۹
- ب) وحی به زمین _____ ۷۰
- ج) وحی به آسمان (القای تکوینی) _____ ۷۱
- د) وحی به زبور عسل (الهام غریزی) _____ ۷۲
- ه) وحی به فرشتگان _____ ۷۳
- و) وحی به شیاطین یا القای وسوسه های شیطانی _____ ۷۳
- ز) وحی به مادر موسی (الهام قلبی) _____ ۷۴
- ح) وحی به حواریون _____ ۷۵
- ط) وحی به ائمه (وحی تأییدی یا تسدید) _____ ۷۵
- ی) وحی به معنای اشاره _____ ۷۶
۶. حقیقت وحی قرآنی _____ ۷۷

- فصل دوم: مباحث نظری وحی شناسی و استشراق _____ ۸۱
- نوشتار یکم: مبانی نظری مستشرقان پیرامون چیستی وحی قرآنی _____ ۸۱
۱. معرفت شناختی _____ ۸۱
۲. وجود شناختی _____ ۸۴
۳. انسان شناختی _____ ۸۶
۴. تجربه گرایی علمی و دینی _____ ۸۹
۵. عقل گرایی افراطی _____ ۹۳
۶. اسطوره انگاری زبان قرآن _____ ۹۶
- نقد و بررسی دیدگاه‌ها _____ ۱۰۲
۱. اثبات وجود روح _____ ۱۰۳
۲. برهان فلسفی بر اثبات وجود روح _____ ۱۰۴
- الف) برهان استمرار _____ ۱۰۴
- ب) خودآگاهی انسان _____ ۱۰۵
۳. شواهد علمی و تجربی _____ ۱۰۶
- الف) خواهب‌های راستین _____ ۱۰۶
- ب) اسپری تبسم و ارتباط با ارواح _____ ۱۰۸
- ج) خواب‌های مغناطیسی (هیپنوتیسم) _____ ۱۱۰
۴. شواهد قرآنی _____ ۱۱۱
- نوشتار دوم: مهم‌ترین روش‌های وحی پژوهی مستشرقان معاصر _____ ۱۱۳
۱. روش نقد تاریخی _____ ۱۱۳
- الف) روش نقد متنی _____ ۱۱۷
- ب) روش نقد متنی و قرآن _____ ۱۱۹
- ج) نقد ادبی یا سبک شناختی _____ ۱۲۸
۲. روش پدیدارشناسی _____ ۱۳۳
- الف) اصول پدیدارشناسی _____ ۱۳۴
- ب) پدیدارشناسی و قرآن پژوهی _____ ۱۳۵

۳. روش تطبیق یا مقایسه ۱۳۹
- نوشتار سوم: مهم ترین رویکردهای وحی پژوهی مستشرقان معاصر ۱۴۲
۱. رویکرد تفسیری، توصیفی یا سنتی ۱۴۶
۲. رویکرد نقادانه به منابع ۱۵۲
۳. رویکرد نقد سنت روایی و حدیثی اسلام ۱۷۲
۴. رویکرد شکاکانه یا تجدیدنظرطلب ۱۷۵
- تبیین دیدگاه های شکاکان نوین ۱۸۰
- الف) کتیبه ها، سکه ها و مصاحف قرآنی ۱۹۱
- ب) تحلیل اسناد - متن ۱۹۷
- ج) نیاز به پیش فرض تبانی ۲۰۰
- نوشتار چهارم: حجاب های فهم مستشرقان از وحی قرآنی ۲۰۶
- فصل سوم: بررسی و نقد آرای مستشرقان درباره خاستگاه و مصادر داخلی وحی قرآنی ۲۱۵
- نوشتار اول: وحی قرآنی؛ تجربه دینی پیامبر اسلام ﷺ ۲۱۶
- عوامل تأثیرگذار در پیدایش و ظهور نظریه تجربه دینی ۲۱۸
- ماهیت تجربه دینی ۲۲۲
- الف) تجربه دینی، نوعی احساس و عاطفه ۲۲۲
- ب) تجربه دینی نوعی تجربه مبتنی بر ادراک حسی ۲۲۴
- ج) تجربه دینی و ارائه نوعی تبیین مافوق طبیعی ۲۲۵
- نوشتار دوم: وحی قرآنی؛ حالت صرع و جنون پیامبر اسلام ﷺ ۲۲۸
- نوشتار سوم: وحی قرآنی؛ نبوغ شخصی پیامبر اسلام ﷺ ۲۳۶
- نقد و بررسی ۲۳۹
۱. دلیل عقلی در ردّ شبهه نبوغ ۲۳۹
۲. نقد نظریه نبوغ ۲۴۰
- نوشتار چهارم: وحی قرآنی؛ وحی آنفوسی پیامبر اسلام ﷺ ۲۴۶
۱. تبیین مسئله ۲۴۷
۲. دیدگاه «ویلیام مونتگمری وات» در این باره ۲۴۹

۳. مبانی دیدگاه «وات» پیرامون وحی انفسی _____ ۲۵۱
- الف) تردید و شک پیامبر اسلام ﷺ در دریافت وحی _____ ۲۵۱
- ب) تأثیر شخصیت پیامبر اسلام ﷺ بر وحی و خطاپذیری آن _____ ۲۵۲
- ج) وحی و دخالت خدا در تاریخ _____ ۲۵۳
- د) عنصر بشری در وحی _____ ۲۵۳
۴. بررسی و نقد دیدگاه وات و دلایل بطلان آن _____ ۲۵۴
۵. نقد و بررسی دیدگاه «امیل درمنگام» _____ ۲۵۹
۶. دلایل بطلان شبهه «انفسی بودن وحی» _____ ۲۶۸
- الف) دلایل عقلی _____ ۲۶۸
- ب) دلایل نقلی در ردّ شبهه انفسی بودن وحی _____ ۲۷۰
- یکم. دلایل قرآنی _____ ۲۷۰
- دوم. دلایل روایی _____ ۲۷۳
- فصل چهارم: بررسی و نقد آرای مستشرقان درباره خاستگاه و مصادر خارجی وحی قرآنی - ۲۷۷**
- نوشتار اول: تأثیرپذیری قرآن از متون ادیان پیشین _____ ۲۸۵
۱. نظریه اقتباس قرآن از منابع یهودی و مسیحی _____ ۲۸۶
- تبیین دیدگاه‌ها _____ ۲۸۶
- بررسی و نقد _____ ۳۰۰
- الف) تاریخچه یهودیت و مسیحیت در جزیره العرب _____ ۳۰۰
- ب) اشکالات کلی نظریه اقتباس از اهل کتاب _____ ۳۱۹
- ج) بررسی برخی از موارد ادعایی اقتباس _____ ۳۳۱
- بررسی و نقد پیش فرض‌های این رویکرد _____ ۳۵۹
- مطالعه کتاب مقدس _____ ۳۶۰
- آموزش شفاهی کتاب مقدس _____ ۳۶۲
۲. نظریه اقتباس از آیین صابئان _____ ۳۶۵
- الف) مفهوم‌شناسی صابئان _____ ۳۶۶
- ب) تبیین نظریه اقتباس قرآن از صابئان _____ ۳۷۰

- ج) نظریه اقتباس قرآن از آموزه های زرتشتی _____ ۳۷۴
- یکم. تبیین نظریه اقتباس قرآن از دین زرتشت _____ ۳۷۴
- دوم. مفهوم شناسی مجوس (زرتشتیان) _____ ۳۷۵
- نقد و بررسی نظریه اقتباس از آیین زرتشت _____ ۳۷۶
- الف) معراج _____ ۳۷۶
- ب) اقتباس آیه ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ از کتاب دساتیر آسمانی _____ ۳۸۸
- نوشتار دوم: تاثیر پذیری قرآن از فرهنگ زمانه _____ ۳۹۰
۱. مفهوم شناسی فرهنگ زمانه _____ ۳۹۱
۳. تبیین نظریه تأثر از فرهنگ زمانه _____ ۳۹۳
- بررسی و نقد _____ ۳۹۷
- الف) اشکالات کلی نظریه اقتباس از فرهنگ زمانه _____ ۳۹۸
- ب) بررسی برخی از موارد ادعایی اقتباس _____ ۴۰۳
- یکم. مناسک حج _____ ۴۰۳
- دوم. بوسیدن سنگ حجرالاسود _____ ۴۰۶
- سوم. برده داری _____ ۴۰۷
- چهارم. چند همسری _____ ۴۰۹
- نوشتار سوم: تاثیر پذیری قرآن از اشعار جاهلی _____ ۴۱۲
- تبیین نظریه _____ ۴۱۲
- نقد و بررسی _____ ۴۱۳
- الف) اشکالات کلی نظریه _____ ۴۱۴
- ب) بررسی مهم ترین مصادیق ادعایی اقتباس _____ ۴۱۸
- یکم. امرؤ القیس _____ ۴۱۸
- دوم. امیه بن ابی الصلت _____ ۴۲۴
- نوشتار چهارم: تأثیر القانات شیطان در وحی قرآنی _____ ۴۲۹
- نقد و بررسی _____ ۴۳۱
- الف) نقد بیرونی _____ ۴۳۱
- ب) نقد درونی (نقد متن) _____ ۴۳۲

- فصل پنجم: بررسی و نقد آرای تئودورنولدکه درباره وحی قرآنی _____ ۴۴۵
- مقدمه _____ ۴۴۵
۱. زیست شناخت تئودور نولدکه (Theodor Noldeke) _____ ۴۴۶
۲. فهرست آثار و تالیفات تئودورنولدکه _____ ۴۴۸
۳. معرفی تفصیلی کتاب «تاریخ قرآن» _____ ۴۵۲
- نوشتار یکم: وحی شناسی تئودورنولدکه _____ ۴۵۷
۱. ارتباط با رؤیا به توسط قوه خیال _____ ۴۵۸
۲. مکاشفه از طریق غرائز و عواطف درونی _____ ۴۶۱
- نوشتار دوم: خاستگاه و مصادر وحی قرآنی از منظر تئودورنولدکه _____ ۴۶۸
۱. اقتباس قرآن از منابع یهودی - مسیحی _____ ۴۶۸
- الف) شباهت قرآن به کتب یهودی - مسیحی _____ ۴۶۹
- ب) ارتباط پیامبر اسلام ﷺ با پیروان یهودی و مسیحی _____ ۴۷۴
۲. اقتباس قرآن از فرهنگ جاهلیت _____ ۴۸۰
- نوشتار سوم: بررسی و نقد دیدگاه‌های تئودورنولدکه درباره وحی قرآنی _____ ۴۸۴
۱. تحلیل و نقد خاستگاه وحی خداوند یا انفعالات طغیانی پیامبر ﷺ _____ ۴۸۴
۲. تحلیل و نقد نظریه اقتباس قرآن از منابع یهودی و مسیحی _____ ۴۹۳
- خاتمه _____ ۵۲۳
- نتیجه‌گیری و پیشنهادات _____ ۵۲۳
۱. تجزیه، تحلیل وحی شناسی مستشرقان _____ ۵۲۳
۲. وحی شناسی تئودورنولدکه _____ ۵۳۶
۳. جدول مقایسه آراء نواندیشان مسلمان و مستشرقان _____ ۵۳۹
۴. نمودار ارکان دیدگاه نولدکه درباره وحی قرآنی _____ ۵۴۰
- منابع _____ ۵۴۱

مقدمه

﴿وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ﴾

و این کتابی است قطعاً شکست ناپذیر. (فصلت، آیه ۴۱)

وحی در اعتقاد موحدان تاریخ، ارتباط خالق یکتای جهان با بندگان برگزیده‌ای است که برای هدایت بشر و راهنمایی او به سعادت دنیا و آخرت از سوی او فرستاده شده است. سلسله طولانی این برگزیدگان از ابتدای تاریخ بشر به عنوان پیامبران الهی، چهره‌های شناخته شده‌ای هستند و هر کدام از آن‌ها نیز با اتصال به منبع آسمانی، از طریق وحی، رسالت خود را تأیید کرده و آن چه برای ایفای نقش خود لازم بوده، دریافت کرده‌اند.

قرآن کریم به عنوان آخرین محصول وحی الهی بر پیامبران شناخته شده است قرآن کریم کتابی است به زبان عربی که به عنوان معجزه رسالت آخرین فرستاده الهی، حضرت محمد ﷺ اولین و مهم‌ترین مرجع مسلمانان در معارف و اصول و شرایع دینی است. در اعتقاد مسلمانان، قرآن کریم وحی مستقیم و خالص به معنی مصون از هرگونه تحریف و دخالت غیر خداوند است که بر پیامبر اسلام، در طول ۲۳ سال نازل شده

و او بی هیچ افزودن و کاستنی، آن را به مردم ابلاغ کرده است. قرآن کتابی است که به دور از هرگونه اشتباه و تناقض است و متنی است متعلق به همه زمان ها و هیچ گاه کهنگی نمی پذیرد. گرچه در سده های اخیر، تحت تأثیر رویکردهای نوین تحقیقات غربی در بررسی متون مقدس، برخی از محققان اسلامی، دیدگاه های جدیدی را در باب وحی و نقش پیامبر در تالیف قرآن مطرح کرده اند، اما خداوند و وحی او به عنوان تنها منبع قرآن کریم، همچنان مورد اعتقاد قاطبه مسلمانان است.

در مقابل، در اعتقاد بسیاری از غیر مسلمانان، قرآن، کتابی به مانند دیگر نوشته های مکتوب بشری است که با استفاده از منابعی دیگر، توسط پیامبر اسلام ﷺ فراهم آمده است. آن ها در بررسی و گاه در مقام معارض با قرآن، و حیانی بودن آن را مورد تشکیک قرار داده اند. این برخورد و معارضه، قدمتی به اندازه تاریخ خود قرآن دارد. معارضه ای که قرآن کریم، خود در آیات متعددی به کیفیت آن اشاره داشته و روایات تاریخی بسیاری در کتب تفسیری پیرامون آن آمده است.

این معارضه، در گذر تاریخ به قرون اخیر رسید و در رویکرد علمی و انتقادی غیر مسلمانان به ویژه جریان فکری استشراق در مغرب زمین، شکل و سوی جدی تری و جدیدتری به خود گرفت. محققان غیر مسلمان که عمده آنان را غربیان تشکیل می دهند، از حدود دو قرن و اندی پیش از این به مطالعه و بررسی اسلام و قرآن پرداختند. این رویکرد جدی غرب به اسلام و قرآن را می توان در دو محور با انگیزه های تبشیری - تبلیغی و علمی تقسیم بندی کرد. مطالعه قرآن در ابتدا با ترجمه آن شروع شد و به تدریج به حوزه های دیگر معرفت این پدیده رسید. یکی از این حوزه ها،

مسئله منابع قرآن است. گفتیم که به اعتقاد مسلمانان و البته به تصریح خود قرآن در آیات متعدد^۱ منبع و مصدر قرآن، وحی الهی است و لاغیر. بدیهی است این چیزی نیست که یک غیرمسلمان بتواند به راحتی آن را بپذیرد. از سوی دیگر، قدرت و عظمت متن قرآن به اندازه‌ای بود که به شهادت تاریخ حتی معاندان با آن را نیز به اعتراف واداشت. درستی و استحکام متن قرآن از یک سو و باورنداشتن به وحیانی بودن آن از سوی دیگر، غیر مسلمانان را آغاز نزول آن تاکنون بر آن داشت تا به پی جویی منبع و مصدر آن بپردازند. هم عصران قرآن آن را ساخته دست بشر،^۲ سحر،^۳ شعر یا خواب‌های آشفته^۴ یا افسانه‌های پیشینیان^۵ دانستند.

در سده‌های اخیر نیز مستشرقان و محققان غیر مسلمان به صورت آکادمیک به موضوع «منابع و مصادر قرآن» توجه کرده‌اند. سابقه موجود از این بحث به قرن ۱۹ میلادی برمی گردد و از آن پس تاکنون طیف گسترده‌ای از دیدگاه‌ها مطرح شده است. صاحبان این بحث به طرح شبهاتی در منابع و مصادر قرآن پرداخته و با فرضیه‌ها و شبهات گوناگون

۱. نجم، آیه ۴ و ۱۰؛ حاقه، آیه ۴۶؛ حجر، آیه ۹؛ یونس، آیه ۱۵.

۲. ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ﴾ (این فقط سخن انسان است)، مدثر، آیه ۲۵.

۳. ﴿فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ﴾ (و گفت: این (قرآن) چیزی جز افسون و سحری همچون سحرهای پیشینیان نیست) مدثر، آیه ۲۴.

۴. ﴿بَلْ قَالُوا أَضْغَاتُ أَحْلَامٍ بَلْ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ﴾ (آن چه محمد آورده وحی نیست)؛ بلکه خواب‌هایی آشفته است اصلاً آن را بدروغ به خدا بسته، نه، بلکه و یک شاعر است) انبیاء، آیه ۵.

۵. ﴿وَقَالُوا أَأَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَبَاهَا﴾ (و گفتند: این همان افسانه‌های پیشینیان است که وی آن را رونویس کرده) فرقان، آیه ۵.

چنین القا می‌کنند که پیامبر بخش قابل توجهی از قرآن را از منابع مختلفی چون تورات، انجیل، فرهنگ و آداب جامعه جاهلی، آیین صابئان، حنفاء یا اشعار جاهلی اخذ کرده است. و یا برآنند که آن حضرت با تاثیرپذیری از شرایط اجتماعی، فرهنگی و مذهبی عصرش، خود پدید آورنده متن قرآن بوده است. مبانی چنین فرضیه‌هایی از شیوه‌های نوین نقد تاریخی متون در غرب سرچشمه گرفته است. از جمله این مبانی آن است که در صورت وجود مشابهت‌هایی در دو متن، متن متاخر از متن متقدم اقتباس و برداشت کرده است. محققان غربی و خاورشناسان با تمسک به این اصل و با توجه به مشابهت‌های موجود در قرآن و منابع قبل از خود مانند تورات و انجیل، فرضیه‌های موجود را درباره مصادر قرآن مطرح کرده‌اند. آن‌ها همچنین با تمسک به ادله‌ای چون سفرهای پیامبر اکرم به شام یا ملاقات و مصاحبت او با برخی از عالمان یهود و نصارا مانند ورقه بن نوفل و بحیرای راهب، آن حضرت را متأثر از اهل کتاب، و قرآن را برگرفته از مصادر دینی و فرهنگی جامعه عربستان و محیط‌های پیرامونی‌اش دانسته‌اند. در دهه‌های اخیر، رویکرد این فرضیه‌ها به سوی مباحث زبان شناختی قرآن و ریشه‌یابی مفاهیم قرآن در زبان‌های باستانی قبل از آن بوده است.

یکی از خاورشناسان که هم‌نوا با دیگر همفکران خود بر این نظریه صحه گذاشته و در آثار خود به شدت طرفدار آن است تئودور نولدکه^۱ (۱۸۳۶ - ۱۹۳۰ م) است؛ وی در دانشگاه گوتینگن، زبان‌های عبری - عربی، سریانی و آرامی را فرا گرفت. در بیست سالگی، رساله خود را درباره

1. Theodor Noldeke.

تاریخ قرآن نگاشت و سپس مسافرت‌هایی به خارج از آلمان کرد. در لایدن هلند به بررسی دست نویس‌های عربی ادامه داد و با خاورشناسانی همچون دوزی، یونبول و دخویه و دیونگ آشنا شد، وی در فاصله ۱۲ سال به مقام استادی و سمت‌های دیگری در دانشگاه‌های مختلف آلمان دست یافت و پس از آن به مدت پنجاه سال به تالیف کتاب پرداخت نولده آثار زیادی در زمینه استشراق دارد از جمله مهم‌ترین آن‌ها به تاریخ قرآن است که در موضوع تاریخ قرآن و پیامبر اسلام ﷺ است.

جلد اول کتاب تاریخ قرآن مشتمل بر مباحث مبنایی در موضوع قرآن است از این رو اهمیت کلامی دارد. این بخش که درباره منشا و خاستگاه قرآن است؛ به نحوی از مباحث عمومی نبوت و شخصیت پیامبران به ویژه ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ نیز سخن می‌گوید^۱

جامع‌ترین و متقن‌ترین فرضیه‌ای که تاکنون در باب مصدر قرآن مطرح شده، از جانب خود قرآن ارائه شده است. نظریه‌ای که با دلایل متعدد نقلی و عقلی پشتیبانی می‌شود و بهترین توجیه و تفسیر برای حقیقت موجود قرآن با تمامی مشخصات و ویژگی‌های آن است.

۱. نولده، تئودرو، تاریخ القرآن، ترجمه عربی: جورج تامر و دیگران، بیروت، النشر للموسسة کونراد آدنائر، الطبعة الولی، ۲۰۰۴ م، ج ۱، ص ۳.